

Libanon 1958 ¹⁴

Da vi begynte å grave i materien var det ONUC i Kongo vi forventet skulle være startskuddet for norske helikopteroperasjoner i utlandet. Imidlertid dukket det ganske raskt opp informasjon som tilsa at helikopterpersonell hadde vært ute før. Allerede to år før Kongo var Norge representert med helikopterpersonell knyttet til observatørtjenesten i UNOGIL ¹⁵ i Libanon.

Det var første gang Luftforsvaret (den gang Flyvåpenet ¹⁶) detasjerte, i den forstand at det var første gangen Luftforsvaret sendte personell ut i luftoperative stillinger i en internasjonal operasjon over tid. UNOGIL var også starten på et langt FN-luftoperativt samarbeid med de andre nordiske land, og da spesielt Sverige, på en tid der både Norge og Sverige var meget aktive medlemmer av FN. ¹⁷

Både Libanon i 1958 og Kongo to år senere skiller seg ut fra de andre helikopteroperasjonene ved at bidragene utelukkende bestod av personell, og ikke helikoptre. Dette skyldes i hovedsak at Luftforsvaret ikke hadde helikopter å avse, da de få som fantes i inventaret måtte betjene den høyere prioriterte redningsberedskapen her hjemme. De skiller seg også ut ved at personellet som deltok ikke tilhørte noe enhetlig miljø (skvadron) som hadde slike oppdrag i sin portefølje.

Det er flere mulige grunner til at UNOGIL nær sagt er blitt en glemt misjon.

For det første ble den iverksatt i en voldsom fart. Personellet ble sendt av gårde i all hast, og var i arbeid i Libanon kun dager etter at den første henvendelsen fra FN kom. ¹⁸ Dette medførte svært begrenset saksbehandling. De fleste henvendelsene ble gjort muntlig, så det var lite formelle skriv i omløp i forbindelse med misjonen. For eksempel fikk store deler av personellet aldri noe beordringskriv. For det andre var det et relativt kort oppdrag av kun seks måneders varighet. Dette førte til at det ble produsert få dokumenter som omhandler UNOGIL. Dessuten var det bare 22 (av totalt 55 norske) offiserer som deltok fra Luftforsvaret. ¹⁹ Av disse var 12 offiserer ordinære observatører. Det var kun 9 personer fra Luftforsvaret som hadde stillinger relaterte til luftoperasjoner i UNOGIL. Men også disse hadde status som observatører.

UNOGIL

Konflikter i Libanon har som oftest hatt religiøst utspring. Så også i 1958. President Camille Chamoun var kristen (maronitt) og alt for vestlig orientert for den muslimske halvdel av befolkningen i Libanon. Suezkrisen to år tidligere resulterte i at samtlige arabiske land brøt diplomatiske forbindelser med Storbritannia og Frankrike. Chamoun unnlot å gjøre dette. Etter parlamentsvalget i 1957 hevdet muslimene at de kristne hadde drevet med valgfusk til fordel for Chamouns støttespillere. Snart gikk det også rykter om at Chamoun ville omgå eller omgjøre grunnlovens bestemmelse om at presidenten bare kunne inneha embetet i seks år. Chamoun ble valgt i 1952, og ryktene ville ha det til at han ønsket å fortsette. Det tilspisset

¹⁴ Hovedkilde: Christine Huseby; *UNOGIL Libanon 1958*, semesteroppgave LKSK 2/I, Luftkrigsskolen, Trondheim 2004

¹⁵ United Nations Observer Group In Lebanon

¹⁶ Luftforsvaret byttet navn til Flyvåpenet da Luftvernartilleriet ble overført til Hæren i perioden 1953 til 1960. Fra 1960 ble navnet igjen Luftforsvaret.

¹⁷ Mye kan tilskrives at Norge og Sverige hadde de to første generalsekretærene i FN. Trygve H. Lie fra 1946 til 1952, og Dag Hammarskjöld fra 1953 til september 1961 da han omkom i en flystyrt i fm Kongo-krisen.

¹⁸ Sjefen for de militære styrkene i UNOGIL, Generalmajor Odd Bull fikk kun 30min betenkningstid på å vurdere om han tok stillingen eller ikke. Odd Bull, *”På post i Midt-Østen”*, Gyldendal forlag, Oslo 1973

¹⁹ I tillegg var det tre fra Sjøforsvaret, mens resten kom fra Hæren. 9 av disse var vernepliktig befal.

seg mellom kristne og muslimer, og i løpet av mai - juni 1958 var landet i borgerkrig. Chamoun søkte støtte i vesten, mens opposisjonen henvendte seg til Egypt og Syria som tidligere på året hadde gått sammen i en union, FAR (Den forente Arabiske Republikk sammen med Jemen). Ovenfor FNs sikkerhetsråd anklaget Chamoun opposisjonen og FAR for å smugle tropper og våpen over grensen fra Syria. FNs resolusjon (128)²⁰ den 11. juni bestemte å sende en observatørstyrke for å overvåke og rapportere eventuell ulovlig trafikk over grensen som i så fall ville være et brudd på landets suverenitet. Chamoun uttrykte senere misnøye med at FN ikke sendte tropper, men kun observatører. Observatørstatusen og oppdragets art var nødvendig for FN for å forhindre at dette ble en innblanding i et lands indre anliggende, og således brøt med FN-paktens ikke-intervensjonsprinsipp (art. 2.7).

Anmodningen om støtte til operasjonen kom samme dag som resolusjonen. Norge ga sin tilslutning og lovnad om bidrag ganske umiddelbart, selv om det ikke var tatt noen beslutning på hva man trengte. Henvendelsene fra FN kom i flere runder etter dette,²¹ og skisserte ulike behov for både personell og materiell.

Oppdraget var kun å overvåke og rapportere påstått infiltrasjon over grensen fra Syria til støtte for opposisjonen i landet. ”Executive member” i observatørgruppen og sjef for de militære observatørene ble generalmajor Odd Bull fra Norge. UNOGIL var ikke tillagt noen politifunksjon.²² UNOGILs skulle ikke megle, dømme, eller være en vaktstyrke for å hindre illegal infiltrasjon, selv om man håpet at nærværet på grensene ville forhindre den slags trafikk.

Med dette som grunnlag ba Generalmajor Bull den 15. juni om 100 observatører samt lette rekognoseringsfly og helikoptre for å kunne utføre oppdraget. Han bestemte også at mannskapene skulle være ubevæpnet.²³ Gjennom Generalsekretær Hammarskjöld startet FN arbeidet med å finne bidragsytere som kunne stille nevnte personell på kort varsel.

For aktuelt personell hjemme i Norge ble dette innledningen til noen svært hektiske dager. Som nevnt tidligere eksisterte det ikke noen form for beredskap for denne typen oppdrag den gang. De ordrene som gikk ut var til stasjons- og avdelingssjefer for aktuelle enheter om å prøve å rekruttere flygere og teknikere med helikopterbakgrunn, samt observatører til styrken.

Tirsdag den 8. juli 1958 klokken 0830 var fenrik Tor Hoff en vanlig radiotekniker ved 338 skvadron på Ørland. I ferd med å drikke morgenkaffen sin sammen med sine kolleger, ble de forespurt av sjefen om de kunne tenke seg FN-tjeneste i Libanon. En time senere, da svarfristen gikk ut, var han frivillig FN-offiser. En rask tur hjem for å pakke var alt han fikk tid til før det bar av gårde. På ettermiddagen samme dag tok en av støttevingens Safirer ham til Lade flyplass i Trondheim for å ta nattoget til Oslo. Mindre enn to døgn senere var han for første gang utenfor Skandinavia på vei til Beirut.²⁴

I mellomtiden hadde han tatt ut personlig utstyr (en kakiuniform), fått de nødvendige vaksinasjoner, møtt sine fremtidige kolleger og mottatt en briefing om situasjonen i Libanon av norsk UD. Dette siste er vel verdt å merke seg, fordi denne briefing er som et isolert eksempel på denne tiden. Dette kommer jeg tilbake til senere. Det som imidlertid manglet var beordringskriv, villighetserklæring, arbeids og lønnsvilkår, samt beordringens varighet. Alt

²⁰ Res. 128 utdrag: “... to dispatch urgently an observation group to proceed to Lebanon so as to ensure that there is no illegal infiltration of personnel or supply of arms or other materiel across the Lebanese borders”.

²¹ Nordmennene dro nedover i puljer fra 17. juni til 25. september

²² Odd Bull, ”På post i Midt-Østen”, Gyldendal forlag, Oslo 1973, s18

²³ Ibid

²⁴ Tor Hoff, intervju Luftkrigsskolen, 18. mars 2004

var tatt på sparket. Ikke visste de hvilke helikopter de skulle skru på heller. Verktøyet som ble ettersendt fra Rygge bestod stort sett av skiftenøkkel og annet grovverktøy.²⁵

Svenskene stilte tidlig med både fly og personell på generalsekretær Dag Hammarskjölds anmodning. 4 Harvard (SK16) og vel 100 mann kom fra Sverige i de innledende faser av UNOGILs virke. Senere ble disse flyene erstattet med 12 Cessna L-19A Birddog som USA stilte til rådighet. Alt i alt fikk man etter hvert 8 helikopter av typen Bell 47 (H-13).²⁶ Også disse var amerikanske. Imidlertid fulgte det ikke med amerikansk personell til å drifte eller fly disse. Her kom Norge og andre bidragsytere inn. Det betyr som nevnt at dette første oppdraget ikke var noen deployering av en norsk enhet slik vi kjenner det i dag. Det var i hovedsak personell Luftforsvaret stilte med den gangen.

25. juni kom de første to helikoptrene fra en amerikansk base i Tyskland, og disse ble straks bemannet av det første norske personellet som var på plass døgnet etter anmodningen fra FN kom den 22. juni. Denne raske responsen kjennetegner både de norske og de svenske FN-bidragene, og viser disse landenes aktive støtte til FN på denne tiden. Politisk prestisje, samt et ønske om et FN som global sikkerhetsorganisasjon var i de fleste småstaters interesse under den kalde krigen. Dette medførte at FN lett henvendte seg til bl.a. Norge og Sverige i innledende faser av nye operasjoner, - noe som også skjer den dag i dag.

Totalt omfattet UNOGIL på det meste ca 600 mannskaper fra 21 nasjoner. Blant disse var fire flygere og fire teknikere fra Norge. De norske flygerne og maskinistene jobbet hovedsakelig sammen med italienerne og svensker. Major og flyger Olav Andersen ble sjef for helikopterseksjonen, som altså også fikk italienske flygere fra slutten av august.

Det norske helikopterpersonellet ble stasjonert i Beirut, og opererte ut i fra flyplassen der. Den første tiden ble de forlagt på hotell (og hovedkvarter) Biarritz (Senere Riviera) i Beirut, men senere skaffet noen seg leilighet som de betalte for av lønna de fikk. Tjenestetiden varierte fra tre uker til seks måneder.

Lønna var den samme som hjemme, men i tillegg fikk de et dagstillegg som skulle dekke merutgifter der nede. Bare halve lønna ble gjort tilgjengelig. Resten ble frosset til man var tilbake i Norge. Den økonomiske kompensasjonen ble alt i alt regnet som god.

Personellet hadde ikke telefonisk kontakt med Norge i perioden, men brev fikk de sende gratis. Noen kontakt med hjemmeavdelinger eller det offisielle Norge eksisterte ikke. Mangelen på informasjon var påtakelig og til dels frustrerende. Flygerne var derimot veldig godt orientert om den operasjonelle situasjonen, siden de var innom hovedkvarteret hver dag og fikk oppdatering. Ellers ordnet de seg selv der nede. Etter hvert fikk nordmennene låne en kortbølgeomottaker, og med den kunne de høre nyheter fra Norge. De arbeidet 7 dager i uken, men hadde fri på kveldene. Ingen vaktordning med andre ord. Det ble ikke mange fridager, men et par dagsturer ble det tid til.²⁷

Det norske Flyvåpenet var som tidligere nevnt oppsatt med Bell 47 også hjemme, og slik sett var det relativt uproblematisk å komme i gang med tjenesten.

Teknikerne kom på jobb om morgenen og klargjorde flyene til flygerne og observatørene var ferdig brifet på hovedkvarteret. De to første maskinene var det en god del feil på, og reservedeler og verktøy var det sparsomt med. Dette hemmet operativiteten noe.²⁸

Oppdraget for flybesetningene gikk ut på å fly observatører til og fra eller frem og tilbake langs den 324 km lange grensen (til Syria) i nord og øst slik at de kunne utføre sine oppgaver

²⁵ Tor Hoff, intervju

²⁶ Seks av disse kom ikke før 15. august

²⁷ Tor Hoff, intervju

²⁸ Tor Hoff, intervju

lettere. Topografien i området består av en rekke høye fjell og daler, som er vanskelig tilgjengelig med kjøretøy på bakken. Det fantes et utall av steder å gjemme seg for den som hadde ønske om det. I tillegg satte opposisjonen til å begynne med store begrensninger på observatørens bevegelsesfrihet, da det var de som behersket grenseområdene.²⁹ Med fly eller helikopter fikk man bedre oversikt, kunne dekke et mye større område på samme tid, bevege seg fritt, samt at man hadde bedre mulighet for å komme overraskende på eventuelle infiltratører. Flyene fløy etter hvert døgnet rundt, mens helikoptrene var begrenset til operasjoner i dagslys. Hvis de ikke hadde med seg observatør fra Beirut, ble denne plukket opp ved en av de mange utestasjonene.

To personer var alt dette lille helikopteret klarte i varmen der nede. Hvis man skulle fly alene måtte man ta seg bryet med å flytte på batteriet for balansepunktets del. Derfor ble ofte en tekniker tatt med som ballast når observatørsetet ellers var tomt.

Bell 47 hadde kun to timers flytid, men da Libanon er et lite land, og Beirut nokså sentralt, - fungerte det greit til oppgaven. Dessuten kunne de fylle drivstoff fra jerrykanner ute på stasjonene, og slik sett kunne de være ute hele dagen. Mot slutten av perioden var imidlertid styrken så stor at hver enkelt observatør kun var i luften 3 til 4 timer i døgnet.

Selve helikopterflygingen var relativt lik den flyene bedrev. Man holdt seg som regel i 1000 til 2000 fots høyde. Selv om man kunne, gikk man sjelden ned på bakken for å inspisere. Man hadde god utsikt da dørene var fjernet pga varmen og vekten. Den lave flyhøyden gjorde at de var utsatt for beskytning med håndvåpen fra bakken. Treff fra geværkuler førte til at det ble foretatt nødlandinger. Minst 59 ganger ble fly og helikoptre beskutt, og 9 treff ble registrert. To flygere ble skadet, men ikke alvorlig.³⁰

Flyrekognoseringen betydde bedre kontroll på hva som foregikk i grenseområdene, og observatører og flygere ble etter hvert i stand til å kjenne igjen byer og virksomhet. De lærte seg å kjenne igjen de ulike bilene, og kunne lett fastslå når en by hadde besøk av fremmede. Med kikkert kunne de til og med skjelve en del av menneskene på bakken. Dersom de oppdaget ting av interesse på bakken, tok de bilder for å dokumentere og skrev rapporter etter landing. Ved leilighet eller på anmodning droppet man også ned aviser eller andre vanskelig tilgjengelige varer til isolerte observatører på bakken.

De 6 helikoptrene som ankom i august var helt nye og krevde lite vedlikehold og reparasjon, men de hadde imidlertid nytt og ukjent utstyr. Heldigvis fulgte det med håndbøker som både teknikere og flygere kunne støtte seg til.

Italienske flygere forsterket som nevnt helikopterenheten fra slutten av august. De var erfarne, men kunne ikke særlig mye engelsk. Italienernes språkkunnskaper og begrensede kvalifikasjoner gjorde sitt til at de norske teknikerne fikk tilleggsoppgaver. Teknikerne, som ikke trengte å skru så mye på de nye maskinene var ofte med italienerne opp i lufta. De navigerte, hjalp til med radiosambandet og fikk til og med fly selv.³¹

Frykt for spredning av uroligheter i Midtøsten etter statskuppet i Irak 14. juli, gjorde at USA intervenerte i Libanon på anmodning fra president Chamoun uten støtte fra FN. Britiske styrker ble sendt til Jordan. 20 juli stod det 10 000 amerikanske soldater ved Beirut. Dette skapte store problemer for UNOGIL, da de av sivilbefolkningen nå ble sett på som en fortropp for amerikanerne. Dette gikk imidlertid over, og man kunne fortsette og til og med utvide operasjonene fram mot høsten.

²⁹ Petter Marki, "De forente nasjoners fredsbevarende observatøroperasjoner. Med norske offiserer i fredsoppdrag", Kampen Grafisk, Oslo 2003, s131

³⁰ Odd Bull, s36

³¹ Italienerne ga uttrykk for at de var lei av å fly etter intens flyging under krigen! Tor Hoff, intervju

30 juli, etter ca 50 dagers virksomhet avga UNOGIL en periodisk rapport på sine aktiviteter og observasjoner. På denne tiden hadde observatørene forhandlet seg frem til relativt fritt leide også i de områdene av Libanon opposisjonen kontrollerte. Rapporten viser at intensiv fly og helikopteraktivitet ble gjennomført dag og natt, og deres observasjoner ble deretter kontrollert av observatører på bakken. Gruppen konkluderte med at infiltrasjonen som muligens foregikk, ikke kunne være av omfattende art og i så fall begrenset seg til lette våpen og ammunisjon. Med hensyn til den påståtte illegale infiltrasjonen av personell, slo UNOGIL fast at grensens natur, den naturlige landsby og familiestruktur på tvers av grensene, og den frie flyten av handelsprodukter i begge retninger, var blant de faktorene som måtte tas hensyn til i utarbeidningen av evalueringen. Observatørene, som hyppig hadde observert bevæpnede grupper, hadde imidlertid ikke i noen tilfeller vært i stand til å avdekke nærværet av personer som de kunne fastslå uten tvil hadde ankommet fra andre siden av grensen i den hensikt å kjempe i borgerkrigen.³² Betragtninger ble også gjort ut i fra observasjoner av bevæpning og organiseringen til opposisjonen. Opposisjonselementenes stridsstyrke var ikke så stor at den kunne håndtere fiendtligheter fra en godt bevæpnet regulær militær styrke.

Disse rapportene falt ikke i god jord hos Chamoun. Dette, sammen med det faktum at Chamoun ikke fikk FN mer involvert i konflikten med opposisjonen, gjorde at han prøvde å sverte observatørene gjennom offisielle uttalelser og presseoppslag. Denne kritikken følte urettmessig og la stein til byrden for ellers ganske slitne mannskaper.

Presidentvalget ble gjennomført 31. juli, og resulterte i at sjefen for hæren i Libanon, General Fuad Chehab overtok etter Chamoun to måneder senere. Også Chehab var kristen, men han var respektert av så vel muslimer som drusere da Chebabslekten har spilt en betydelig rolle i Libanons historie opp gjennom tidene. Hans første mål var å få de utenlandske troppene ut av landet. Amerikanerne trakk seg etter hvert ut. Etter en viss opptrapping og sivil uro omkring den nye statsministeren (Rashid Karami) som Chehab utnevnte, avtok urolighetene utover høsten, infiltrasjonspåstandene med den, og dermed ble behovet for UNOGIL mindre. På dette tidspunktet var organisasjonen på sitt største. 49 observasjons- og kontrollposter, 12 fly, 6 helikoptre og nesten 300 hjulkjøretøy bemannet av nesten 600 mann. I den siste tiden ble det daglig patruljert opptil 16 000 km per jeep, i tillegg til patruljer til fots, til hest/muldyr og 24 timers flyrekognosering. FN kunne således gjennom UNOGIL hele tiden presentere et relativt godt bilde av situasjonen.³³

I løpet av vel 5 måneder fløy helikopterne i overkant av 600 timer. Totalt fløy helikopter og fly over 2800 timer for UNOGIL. Behovet var noe større, men mot slutten røynt det på spesielt når det gjaldt etterforsyning av deler til helikoptrene. I slutten av oktober var faktisk bare to av maskinene operative.

UNOGIL kunne etter hvert som forholdene mellom Syria og Libanon ble bedre fastslå at oppdraget var løst. Libanons klage til sikkerhetsrådet ble trukket tilbake, og dermed kunne man trekke observatørene ut.

I månedskiftet november-desember avsluttet observatørstyrken sitt arbeide, og UNOGIL opphørte offisielt den 10. desember.

Ved ankomst Norge etter endt oppdrag, bar det rett hjem for de norske offiserene. Ingen var interessert i noe informasjon, og noen debrief var det ikke snakk om. Tilbake på skvadronen var det rett tilbake i jobb, uten noen form for markering, debrief eller takk for innsatsen.

³² Petter Marki, s136

³³ Odd Bull, s33, 36

Libanon 1978-79⁵⁶

Etter Kongo skjøt utviklingen på helikoptersiden fart. Amerikanernes engasjement i Vietnam var i høyeste grad med på å drive dette fram. Anvendelsesområdene ble utvidet i takt med den militærteknologiske og doktrinnelle utviklingen som gikk med rasende fart på denne tiden. Også i Norge skjedde det en rivende utvikling. Skvadronene kom på plass, utdanningen kom inn i ordnede former, prosedyrer og kontrollrutiner ble utviklet og miljøet både militært og sivilt ekspanderte kraftig. På materiellsiden ble de siste H-13 og H-19 utfaset i hhv 1972 og 1967. Bell 204 (UH-1B) kom inn i stort antall fra 1963, og 10 år senere ble 330-skvadronen oppsatt med redningshelikoptre av typen Westland MK 43 A (Sea-King).

Som tidligere nevnt hadde Norge fra 1964 påtatt seg et ansvar ovenfor FN om å stille styrker til rådighet for FN-operasjoner. Luftforsvarets bidrag til beredskapsstyrken bestod i 1978 av en Lufttransportkvadron på 80 mann. Skvadronen var delt i 2 vinger:⁵⁷

- *En ving med 2 C-130 transportfly*
- *En helikopterving med 4 UH-1B helikoptre og omtrent 25 mann.*

Fra FN-hold hadde man altså en helikopterving å spille på i ”poolen”. Med situasjonen i Libanon var det nå behov for å innløse denne ”stående” ressursen. For de norske myndigheter og det norske Luftforsvaret var ikke dette like klart. Man hadde ikke evnet å ta oppgaven alvorlig nok når det gjaldt å være forberedt. Det var nok helikopter å ta av. Til sammen ble det anskaffet 37UH-1B, og i 1978 var det fremdeles over 30 i beholdningen.⁵⁸ Frem til midten på 70-tallet var personellrekrutteringen til begge vingene bra, men senere lå problemet hovedsakelig på personellsiden, og var mest kritisk når det gjaldt flygere. I 1978 var helikopteroperasjoner i Luftforsvaret blitt en betydelig virksomhet. Da er det egentlig ganske besynderlig at det var ved denne misjonen at personellproblemet ble størst. Hvis man legger til føringene om at helikopter var en del av forpliktelsene ovenfor FN, så er det merkelig at dette kunne skje. Forklaringene er flere, men mesteparten kan tilskrives tre forhold:

For det første kunne kontraktssystemet til syvende og sist best kan karakteriseres som en frivillighetsliste med forbeholdsalternativ.

For det andre var ikke rekruttering og utdanning av helikopterpersonell tilpasset avgangstakten på 70-tallet. Oljevirkomheten i Nordsjøen var avhengig av helikoptre, og selskaper som Helikopterservice støvsugde miljøet for teknikere og flygere for å etterkomme etterspørselen. Det samme gjorde SAS og Braathens som også var i kraftig vekst. På toppen av dette var pliktjenesten for flygere på den tiden kun 4 år. I sum var det altså stor mangel på helikopterflygere i Norge på denne tiden.

For det tredje var ikke FN-oppdrag inkorporert i oppdragsporteføljen på skikkelig vis. Derfor eksisterte det ikke noe beredskapssystem for forberedelse, planlegging og deployering.

Men på tross av dette klarte helikoptermiljøet nok en gang å stille opp på meget kort varsel. Denne gangen også med materiellet som trengtes. For første gang detasjerte man med tilnærmet ”full pakke”, dvs. personell og utstyr nok til å kunne drive selvstendige operasjoner over en viss tid.⁵⁹ Luftforsvarsstaben var pga personellmangelen ikke videre interessert i å sende vingen nedover, men pga press fra Hæren som gjerne ville ha helikopterstøtte til sin bataljon ga de etter. NORAIR ble navnet på det første helikopterelementet i UNIFIL.⁶⁰

⁵⁶ Hovedkilde: Lars Kyllø; ”NORAIR i libanon 1978-79”, semesteroppgave LKSK I/1, Luftkrigsskolen, Trondheim 2004

⁵⁷ Norsk arkivforskning, ”Norske FN-styrker i Libanon, del 1” Bedriftshistorisk institutt og forlag, 1983. s129

⁵⁸ Per Einar Jansens arkiver

⁵⁹ Behovet var 6 flygere, men kun 5 reiste pga nevnte mangler av den kategorien. I tillegg manglet en del av teknikerne den riktige spesialist-bakgrunnen.

⁶⁰ United Nations Interim Force In Lebanon.

UNIFIL

Konflikten i Libanon denne gangen startet med økt spenning langs den Israelsk-Libanesiske grensen tidlig på 70-tallet. Grunnen til dette var at palestinske motstandsgrupper hadde etablert seg i Sør-Libanon. Derfra hadde de det nordlige Israel innen rekkevidde.

Den 12. mars 1978 gjennomførte PLO et kommandoraid (terroraksjon) mot en buss i Tel Aviv der 35 mennesker ble drept. Israel svarte med å iverksette "Operasjon Litani" natten til 15. mars. I løpet av noen få dager okkuperte nesten 25 000 mann hele den sørlige delen av Libanon med unntak av en enklave med byen Tyr i sentrum hvor PLO fremdeles hadde kontroll.⁶¹ Målet med operasjonen var å drive den palestinske geriljaen ut av området for å opprette en sikkerhetssone mot Israels grense i nord.

Samme dag som invasjonen startet mottok sikkerhetsrådet i FN en protest fra den Libanesiske regjeringen. De hevdet at det Israelske angrepet ikke kunne forsvares med bakgrunn i de palestinske kommandoraidene.

19. mars vedtok sikkerhetsrådet resolusjon 425 og 426 som påla Israel å stanse all militær aktivitet umiddelbart, samt å trekke tilbake alle sine styrker fra Libanesiske territorium. Rådet bestemte også å opprette UNIFIL som fikk oppdraget med å overvåke tilbaketrekkingen av Israelske styrker, gjenopprette fred og sikkerhet, samt å hjelpe den libanesiske regjeringen med å sikre effektiv kontroll over Sør-Libanon. Med FN-trykk ble våpenhvile oppnådd 21. mars. Israel okkuperte da området mellom egen grense og Litanielven i Libanon.⁶²

De første FN-styrkene var på plass 23. mars. Dagen før hadde Norge svart positivt på en henvendelse fra FN om å stille styrker. Norge stilte alt i alt med en infanteribataljon, et verkstedskompani, et feltsykehus og en MP-tropp i tillegg til helivingen på ca 25 mann. Ganske formidable ressurser fra det relativt lille norske forsvaret altså.

Hjemme var det påskeferie, så det tok litt tid å få samlet nok personell. Men den 1. april dro NORAIR fra Norge. Et amerikansk C-5 Galaxy transportfly stod for transporten til Ben-Gurion i Tel-Aviv, Israel. En uke senere var de operative i Sør-Libanon. Etter hvert etablerte de seg i kystbyen Naqoura, sørvest i Libanon der også feltsykehuset etter hvert kom på plass. Imidlertid måtte helivingen pendle fra Nahariyya i Israel den første tiden, da det ikke eksisterte forlegninger nok i Naqoura. Beredskapsbesetningen måtte derfor ligge i telt på basen til å begynne med.

Personellmangelen kombinert med det faktum at man ikke var forberedt på slike oppdrag, gjorde at utfordringene ble mange for NORAIR. Noen av flygerne var svært unge og med minimal operativ erfaring.

Oppdragene for styrken var for det meste også denne gangen transport, og hovedoppdraget var MEDEVAC/CASEVAC⁶³ for både sivile og militære. På 2200 timer gjennom de femten månedene oppdraget varte fløy NORAIR totalt 125 oppdrag av denne sorten. Regulære transportoppdrag, VIP-transport og rekognosering stod for resten. Det ble ganske raskt opprettet en "melkerute" fra Beirut via UNIFIL HQ til de ulike deltakerlandenes⁶⁴

⁶¹ Ola K. Christensen/ Dag Lersand, "Med FN i fredens tjeneste", Gazette forlag, Oslo 1995. s28

⁶² Israel trakk seg etter hvert delvis ut av Libanon, men overlot grenseområdet i sør - "enklaven" - til lokale kristne libanesiske støttespillere (SLA - South Lebanese Army og DFF - De Facto Forces) - og ikke til UNIFIL, stikk i strid med FN-resolusjonen. Mandatet ble dermed ikke oppfylt før i slutten av mai 2000 da Israel fullførte sin totale tilbaketrekking fra Libanesiske område. UNIFIL kunne nå, over 20 år etter at det ble vedtatt, utføre sitt mandat.

⁶³ CASEVAC: Evakuering av sårede i fm krigshandlinger

⁶⁴ Norge, Fiji, Senegal, Nepal, Frankrike, Nigeria og Irland hadde den første tiden egne bataljoner som hadde ansvaret for hvert sitt område.

hovedkvarter i UNIFILs ansvarsområde. ”Melkeruta” fraktet viktig post og militære ordrer samt personell på tjenestereise. Området var i motsetning til Kongo svært lite. Nesten så lite at helikopter var overflødig. Men helikoptrene ga soldatene på bakken en uvurderlig forsikring om at man ble hentet ut raskt hvis man skulle bli skadet. Det fantes ingen radionavigasjonshjelpemidler eller værtjeneste, og kartene var mangelfulle. Derfor var navigasjonen en utfordring i starten.

I begynnelsen, da IDF⁶⁵ fortsatt stod i området, ble bevegelsesfriheten noe innskrenket både på bakken og i lufta. I takt med uttrekkingen av de israelske styrkene ble denne begrensningen mindre.

NORAIR opererte selvstendig da de var den eneste permanente flyressursen der nede.

Oppdragene kom fra hele UNIFIL via hovedkvarteret og operasjonssenteret som begge også lå i Naqoura.⁶⁶ De samarbeidet selvfølgelig nært og godt med feltsykehuset, og når oppdraget var MEDVAC/CASEVAC hadde man som regel med både lege og sykepleier derfra.

De feltmessige forholdene var til å begynne med en stor utfordring. Verken penger eller utstyr var på plass så tidlig i operasjonen. Varme, støv og sand gjorde arbeidsdagen og vedlikeholdet vanskelig, men etter hvert som man fikk akklimatisert seg, bygget hangar og asfaltert oppstillingsplass for helikoptrene ble ting bedre. Når det gjaldt logistikk og vedlikehold var NORAIR i realiteten overlatt mye til seg selv. Reservedeler måtte bestilles via Norge, og avstanden skapte forsinkelse som etter hvert resulterte i at de manglet mye. Helikoptrene de tok med seg var nøye utvalgt, og hadde nettopp kommet ut av hovedettersyn. Dermed kunne likevel operativiteten holdes høy den første tiden. Tyngre vedlikehold var det dårlig kapasitet til på basen. En lokal avtale med et israelsk firma var en av de midlertidige løsningene som ble valgt.

Det største problemet innledningsvis var imidlertid de hygieniske forholdene. Dårlig mat og uvant bakterieflora gjorde at mange fikk så kraftig diaré at de ble lagt inn på feltsykehuset for intravenøs væsketilførsel. Men viljen til å gjennomføre oppdrag var også denne gangen meget stor. Flygingen ble opprettholdt ved at man enten gikk doble vakter, eller fløy med bleier.

Men det var mer enn klima og mageknip som skapte utfordringer. Beskytning fra bakken forekom også, særlig i lav høyde og ved avgang og landing. Som konsekvens av dette begynte vingen å fly høyere enn de var vant med hjemmefra. Normalhøyde var 500 fot. For å holde seg unna beskytning fra bakken måtte de nå opp i 2-3000 fot.

Også på bakken i Naqoura ble de beskyttet. I slutten av mars 1979 angrep Falangistene⁶⁷ hovedkvarteret med mitraljøser og bombekastere. En fransk soldat ble drept, to såret og et helikopter ble skadet under avgang fra basen.

Tre uker senere ble et helikopter igjen beskyttet ved landing i Naqoura. Denne gangen besvarte FNs vaktstyrke ilden. Dette førte til massiv beskytning av helikoptervingens område. Det norske personellet søkte tilflukt i halvferdige bunkere (sheltere). Ingen ble skadet under angrepet, men alle brakkene og de fire helikoptrene ble påført skade. To kunne senere repareres, mens de to andre ble erstattet med nye fra Norge. Disse episodene, samt den konstante trusselen fra bakken når de var ute å fløy var en stor belastning for de aller fleste. Den viktige jobben de gjorde som eneste luftressurs, og tilfredsheten av å redde atskillige liv var motvekten som gjorde at oppdragene likevel ble løst døgnet rundt.

En annen utfordring som faktisk satte begrensninger på oppdragene var samarbeidet med israelerne. Av sikkerhetsgrunner ble all flyging innmeldt til ”Israel Control.” Det var Israel

⁶⁵ Israel Defence Forces

⁶⁶ Etter hvert fikk opsen også norsk personell i en egen luftstab, noe som ble en stor fordel for NORAIR da man kunne overlate til andre som hadde kunnskap om luftressursene å prioritere oppdrag fra hovedkvarteret

⁶⁷ Israels allierte i Sør-Libanon under ledelse av Major Haddad

Control som kontrollerte luftrommet NORAIR opererte i, og det var av flysikkerhetsmessige årsaker viktig å ha kontakt med noen som hadde et godt radarbilde. Men det var ikke alltid israelerne var like samarbeidsvillige som man skulle ønske. Om natten eller i dårlig sikt kunne det være greit å få radarvektorer for å komme seg raskt til en pasient for eksempel. Men dette ble flere ganger avvist fra Israel Control.

Hardt sårede pasienter ble normalt fløyet til Haifa i Israel. Men hadde man ikke levert flygeplan god tid (mange timer) i forveien, kunne de sette seg på bakbeina. Argumentene var blant annet at de ikke kunne vite om det var en terrorist som fløy eller som tvang besetningen til å krysse grensen. Dette skapte stor frustrasjon, da tid ofte var en livskritisk faktor i fm MEDEVAC/CASEVAC. Flere liv gikk tapt som følge av dette.

Den største utfordringen og påkjenningen for personellet i NORAIR ble likevel en annen. I februar 1979 omkom to fra avdelingen, samt en lege og en sykepleier fra NORMEDCOY under et evakueringsoppdrag.⁶⁸ Lørdag 3. februar 1979:

Etter en trefning mellom UNIFILs Fiji-Bataljon og væpnede elementer fra PLO ble en soldat fra Fiji drept og en alvorlig skadd. Beredskapshelikopteret rykket ut for å frakte den skadede til sykehus. Helikopteret hadde fire om bord, alle nordmenn. Etter bare fire minutters flytid var de på vei inn i området. De måtte avvente landingsklarering, da pasienten ikke var på plass og bakkestyrkene enda ikke hadde fått sikret området. Helikopteret foretok en nedstigning til 100'-200' over bakken. Etter noen svinger forsvinner de bak terrenget. Da de kommer til syne igjen har de en nesten nordlig kurs rett mot 2 høyspentlinjer. De flyr lavt over det første, har en liten gjennomsynkning og treffer det neste rett imot ca kl 1645. Det var ingen unnvikende manøver like før kollisjonen så det er lite trolig at de så spennet før de traff. Alle ombord omkom.⁶⁹

Dette var den første og foreløpig eneste alvorlige ulykken under operasjoner med norske militære helikoptre utenlands. Ulykken ble selvfølgelig en stor belastning på det lille og sammensveide miljøet i NORAIR. Ikke bare hadde de mistet venner og kolleger. Situasjonen tillot ikke at oppdragene stoppet opp. Man måtte fortsette daglig drift uten alt for mye tid til å bearbeide følelsene. Innledningsvis var de nå også færre til å dele på oppgavene. En beundringverdig motivasjon fra personellet på vingen gjorde at de gikk doble skift og vakter for å dekke opp personellmangelen. Ulykken gjorde dypt inntrykk på avdelingen, og preget nok til en viss grad operasjonene og livet i etterkant.

Da ordren om å terminere NORAIR kom noen måneder senere, var det likevel ikke mange som støttet denne beslutningen ved avdelingen. Til tross for manglene, risikoen, og arbeidspresset var alle svært motivert for å fortsette. De følte at tjenesten både var interessant, meningsfull og meget utviklende.⁷⁰ Mange følte det som svært lite ærerikt av Norge å trekke seg ut så tidlig. Ordren om tilbaketrekking var basert på en politisk beslutning, og offisielt hadde den ikke noe med ulykken å gjøre direkte.

Det var til slutt personellmangelen som ble utslagsgivende for det norske helikopterengasjementet. Tidvis hadde det bare vært 3 flygere til å betjene de fire helikopterene der nede. Ingen flere ville skrive kontrakt. 28 juli 1979 var det over. NORAIR ble oppløst hjemme i Norge noen dager senere. Igjen ble det ikke skrevet noen erfaringsrapport, ingen debrief ble foretatt, og intet ble gjort for å forbedre og forberede eventuelle nye oppdrag ute.

⁶⁸ De fire var flyger Fenrik Peer Frode Eriksen, maskinist Løytnant Kjell Edgar Ruud, lege Major Egil Kjeldaas og sykepleier Løytnant Jostein Berg.

⁶⁹ Per Einar Jansen, "Sammendrag av ulykkesrapporten med UH-1B i Libanon 3. februar 1979" Utdrag

⁷⁰ Hans Haug, "Helikoptervingen i UNIFIL", internettartikkel; <http://www.sisnorge.org/helikoptervingen.htm>, ukjent årstall